

DAGENS FRÅGOR

Den 26 aug. 1944.

Regimförändringen i Finland. Ribbentrop-avtalet och den under midsommardagarna fastslagna finländska politiken kom icke att för någon längre tid bestämma regeringskursen i Finland. Redan inom några veckor fordrade läget en radikal förändring. Den 1 augusti anmälde president Ryti att han nedlade sitt ämbete till förmån för överbefälhavaren Mannerheim, och den 4 augusti blev denne vald till republikens president.

Om tiden närmast efter midsommaren kan sägas att utvecklingen tog en annan gir än man väntat. Sedan ryssarna i väster nått Viborgska viken och sjöterrängen norr och nordost om Viborg samt på Karelska näsets östra del Vuoksen-linjen avtog deras offensivkraft betydligt. Nordost om Viborg hejdades ett antal hårda pansarstötar. Några dagars offensiv lyckades icke bryta det finländska försvaret vid Viborgska viken. Och vid Vuoksen måste visserligen Äyräpää-bro huvudet uppgivas, och ryssen kunde skapa sig ett brohuvud på östra sidan floden, men alla framstötar från detta vid Vuosalmi kunde hejdas. Norr om Ladoga förlade ryssarna, ju mera det finska försvaret stabiliserades, offensivens tyngdpunkt allt längre norrut, men denna kringgående rörelse kunde slutligt stoppas i Ilomanti ödemarker, där den finländska överlägsenheten i skogsstrider åter en gång firade triumfer.

Det är dock uppenbart att huvudorsaken till att krigshändelserna togo denna vändning icke låg på den finländska sidan om fronten. Visserligen hade styrkan på denna sida vuxit, främst tack vare terrängförhållandena och ökad stridsvana. Den tyska hjälpen i manskap hade spelat liten roll; den reducerade division, som hämtades till landet under midsommardagarna, blev aldrig på allvar insatt. Däremot hade vissa tyska specialförband, främst flygarna, gjort en god insats, och den materiella hjälpen, fastän mindre än vad herr Ribbentrop ställt i utsikt, var till god hjälp. Avgörande för krigshändelsernas utveckling blev emellertid den ryska offensivkraftens avtagande. Om detta var att tillskriva politiska orsaker vet man ej. Militärt kan man utgå ifrån att den första anfallsvågen icke orkat längre och att förstärkningar av någon orsak sedan ej tillförts densamma; mindre sannolikt är att ryska förband direkt dragits tillbaka från den finländska fronten.

Fastän fronten i Finland sålunda i motsats till vad man fruktat kunde stabiliseras blev Finlands läge i juli ingalunda förbättrat. Tvärtom. Storoffensiven i öster, speciellt krigshändelserna i Balticum, och den allmänna utvecklingen i övriga delar av världen talade sitt tydliga språk, som ingen ansvarig ledning kunde lämna obeaktat.

»Oppositionen» i Finland, omfattande åtminstone halva riksdagen, sannolikt dess majoritet, hade aldrig accepterat Ribbentrop-förbindel-

sen. Den såg ingen annan räddning för landet än en radikal regimförändring. I och med att president Ryti bundit sig till Hitler utgjorde ett presidentskifte den första förutsättningen för landets lösande från kriget. Och den enda person, som kunde tänkas efterträda Ryti såsom statsöverhuvud i denna brydsamma situation, var Mannerheim. »Oppositionen» koncentrerade därför sina ansträngningar på skapande av förutsättningarna för ett vaktombyte Ryti—Mannerheim. Men även händelserna själva arbetade i denna riktning, och den sista veckan i juli voro både president Ryti och regeringens ledande personer medvetna om sin plikt att träda tillbaka och om nödvändigheten att Mannerheim med nya män skulle övertaga regeringsansvaret. President och regering lyckades icke utan svårigheter övertala marskalken, oppositionen behövde icke alls ingripa, och så kunde regeringsskiftet genomföras med rekordartad fart och utan en enda rösts opposition, fastän IKL nog knorrade i kulisserna.

Det förtjänar antecknas att den tyska divisionen och de tyska specialförbanden i Syd-Finland fingo order om hemresa innan man på tyskt håll kände till planerna på regimförändringen. Av intresse kan även vara att konstatera att Ribbentrop-avtalet aldrig fick några inrikespolitiska verkningar i Finland; de alarmerande uppgifter om en finländsk Himmler-regim, som framfördes i vissa delar av svensk tidningspress, saknade all grund.

Efter några dagars förhandlingar kunde den den 4 augusti valda presidenten den 8 augusti framlägga sin regeringslista. Denna verkar ju vid första påseendet inte stark. Däri ingå inga sådana namn, som inför hela världen skulle affischerat den nya riktningen, icke heller några mera kända politiker eller betydelsefulla personligheter av mera neutral politisk färg. Men alla de gamla tyskorienterade ledarna äro borta. Orsaken till regeringens färglöshet är dock fullt förklarlig. Kretsen för personvalet var denna gång ännu mindre än vanligt. De flesta administrativt dugliga och politiskt erfarna män ha under krigsåren engagerats i för landet livsviktiga uppgifter, som med eller mot deras vilja fört dem i intim kontakt med tyska intressen. I vissa fall ha de därav påverkats i sin politiska uppfattning; ofta ha de kommit till blott till det yttre företräda en sådan politisk inställning. Denna rad av betydande personer var »off-side» vid regeringsbildandet. Det nya kabinettet kunde icke heller helt skapas ut ur »oppositionen», då den inre opinionen icke ännu var mogen för radikala förändringar. Vad Mannerheim skulle besluta komme utan tvekan att godkännas, men det fanns icke skäl att annonsera den blivande politiska riktningen alltför tydligt; speciellt hade detta kunnat få skadliga följder för de militära operationerna, samt även skapat onödiga inrepolitiska friktioner. Det blev nödvändigt att åstadkomma en regering av rätt så black färg, om ock vissa personliga omständigheter minskade det klart »oppositionella» elementet i regeringen mera än vad som ursprungligen avsetts. Statsministern, habil och villig till anpassning efter förhållandena, är en god exponent för regeringens allmänna karaktär. Man kan även förena sig med en röst ur »oppositionen», som förlitande sig på den högsta ledningens klart

uttryckta program, uttalade att regeringens största styrka var dess svaghet.

Då detta skrives (20 aug. 44) vet man ingenting om vad den nya regimen utträttat. Men man är förvissad om att presidenten-överbefälhavaren lägger hela sin klokhet, erfarenhet och kraft i att snarast möjligt föra Finland ut ur kriget. Det är på de ryska villkoren det nu kommer att bero om denna politik skall lyckas. Ledningen i Finland är säkerligen beredd till stora offer, men landets oberoende och folkets frihet kommer den icke att köpslä om.

Rumänien kapitulerar. Genom Rumäniens kapitulation har en av Tysklands trognaste bundsförvanter hoppat av tåget. Knappast någonstades gick man så långt i anpassning efter den tyska Neuropamallen som i Bukarest. Pressen följde i vått och torrt, och den rumänska »lösningen» av judefrågan var endast någon grad mindre brutal än den tyska.

Men därtill kastade sig landet med verklig frenesi in i kriget mot Ryssland med stora styrkor. Innan den ryska björnen ännu var skjuten ville rumänerna också inkassera sin segerlön. Området mellan Dnjestr och Bug lades under namnet Transnistrien under rumänsk förvaltning i former, som kommo en direkt annexion nära. Hela avhandlingar skrevos för att bevisa landets »rumänska karaktär» och med stor konsekvens arbetade den rumänska civilförvaltningen att förvandla teorien till blodigt allvar, i synnerhet genom massarkebuseringar av judarna, i vilka man såg exponenter för den ryska politiken.

Men ytterligare en segerlön vinkade. År 1940 hade Rumänien förlorat den norra delen av Siebenbürgen till Ungern. Men detta hade skett genom italienskt ingripande och i hög grad emot de tyska intentionerna, och man ansåg sig utan tvivel med rätt i Bukarest kunna ha förhoppningar om att Hitler vid tillfälle skulle korrigera skiljedomen i Wien.

Nu ser det i stället ut, som om Rumänien ur Stalins hand skulle få mottaga den omstridda landsdelen. Förklaringen till att man på rysk sida visat sig villig att åtminstone skenbart ge rumänerna gynnsamma villkor — trots att detta land icke endast fört kriget i öster mycken intensivare än t. ex. Ungern och tillåtit sig övergrepp, som Moskva tidigare inregistrerat med utomordentlig indignation — torde ligga i en allt tydligare rysk önskan att omgiva sig med en krans av stater, vilka — efter att ha avstått breda stycken i öster åt sin mäktige granne — få taga för sig så mycket av det, som ligger *väster* om dem, att ett permanent beroende av Moskva blir följd. Cordon sanitaire — i omvänd ordning!

Rumänien har dessutom kunnat draga fördel av en omständighet. Genom att den rumänska regeringen ända till omslaget visat en sådan eftergivenhet för Tyskland har Berlin icke haft någon anledning att göra en statskupp med ty åtföljande inmarsch à la Ungern utan kunnat nöja sig med relativt svaga säkringsstyrkor. Rumänerna ha därigenom bevarat regeringen i sin hand och därmed den formella möjligheten till ett initiativ, vilket Ungern med sin Quisling-regering och

betydande ockupationsstyrkor icke haft. Dessutom ha rumänerna säkerligen också haft stor fördel av d:r Benesjs medling. Den tjeckiske ledaren ser ju redan i andanom en ny Lilla entente med sig själv som dominerande gestalt. Det har då för honom legat nära till hands att ingripa till förmån för den tidigare bundsförvanten.

För Tyskland blir den rumänska kapitulationen ett hårt slag alldeles oberoende av vad man eventuellt lyckas rädda rent militärt. En snabb likvidering av det tyska inflytandet på Balkan blir följden. För Hitler personligen har det skedda säkerligen i viss mån blivit en upprepning av Italiens kapitulation. Efter att i åratal ha höjt de trogna rumänerna till skyarna, får Tredje riket bevittna ännu ett fall av vad det brukar kalla »gement förräderi». Berlinpressens kommentarer ha talat ett tydligt språk om känslorna vid favoritens avfall.

Samhällskunskapen och läroverken. Bland de spörsmål, som i samband med den stora skolutredningen kommit upp i den offentliga debatten, är även samhällskunskapens plats i våra högre skolor. I Svensk tidskrift har nyligen Olof Sörndal utvecklat statskunskapens syn på frågan. Ungefär samtidigt publicerade en av våra mest kända historielärare, lektor Birger Lövgren, i häfte 5 av Tiden en artikel, som visserligen något vanställes av ovidkommande ut- och inrikespolitiska utfall men annars är ett synnerligen värdefullt bidrag till diskussionen, präglad av vidsynthet och blick för det väsentliga.

Utgångspunkten är gemensam för alla, som något tänkt över ämnet. Det är i och för sig högeligen önskvärt, att skolorna ge sina lärjungar kunskaper om det aktuella samhällets organisation och problem; vårt nuvarande statsskick gör dylika kunskaper oundgängliga för medborgarna. Det torde också råda rätt stor enighet om att förhållandena f. n. inte äro alldeles, som man skulle önska dem. Genomgången av realskola och gymnasium skänker i alltför många fall inte den samhällskunskap, som vore önskvärd och välbehövlig. I fråga om vad som är de lämpligaste botemedlen kunna däremot olika meningar råda.

För Sörndal är det främst en fråga om ändring av tim- och kursplaner samt om omläggning av lärarutbildningen. Historien i hävdvunnen mening bör starkt beskäras i allt som gäller tiden före 1809 och »samhällsläran» i gengäld betydligt utvidgas och helst göras till ett nytt fristående ämne på schemat i avslutningsringen med timmarna tagna från historien. Lärarna i historia och samhällslära böra erhålla obligatorisk akademisk utbildning i statskunskap eller nationalekonomi, helst i båda ämnena. Enligt Sörndals mening synas därvid betyd i ämbetsexamen i ettdera eller bägge ämnena vara att föredraga framför kurser inom historieämnets ram.

Emellertid saknas i Sörndals artikel inte åtskilliga ensidiga värderingar och rätt subjektiva påståenden. En grundtanke i hans framställning är, att de äldre perioderna i vår historia skulle vara så att säga starkt överrepresenterade vid undervisningen på bekostnad av tiden efter 1815. Redan de siffror, som han därvid åberopar, visa, att så inte är fallet. I de bägge mest nyttjade läroböckerna upptager perioden 1611—1718 52 resp. 69 sidor, skedet 1718—1815 52 resp. 65 och

tiden efter 1815 '60 resp. 75. Den sistnämnda perioden har alltså redan efter denna beräkningsgrund fått mest. Men därtill kommer, att, sakligt sett, till den nyaste tidens siffror bör läggas en stor del av kursen i samhällslära, som ju kompletterar och utbygger kännedomen om vår nyare historia i väsentliga avseenden.

För den, som utan förutfattad mening tänker igenom saken, borde det vidare stå klart, att det första av de tre nämnda tidevarven inte kan behandlas mera kortfattat, än som redan nu sker. Det är här fråga om den tid, då Sverige intog en ledande ställning inom europeisk politik, då vi utförde vår stora statsbyggande gärning på andra sidan Östersjön, då Skåne försvenskades (vilket borde behandlas utförligare än nu i skolundervisningen), då vår statliga administration fick sin grundläggande utformning, då några av de viktigaste brytningarna i vår sociala historia ägde rum och då vår ekonomiska utveckling bjöd på mycket av stort intresse. Möjligen skulle 1700-talets inre historia kunna något reduceras — den yttre är redan nu mycket starkt nedskuren — men aldrig i någon större omfattning. Fråga är, om inte, när allt kommer omkring, det parti av läroboken, vars reduktion — ehuru i och för sig allt annat än önskvärd — dock skulle göra minst skada, är 1800-talets mitt.

Det är överhuvud taget av vikt att bestämt reagera mot den tydliga numera rätt vanliga, ja, av många som axiomatisk betraktade uppfattningen, att ett historiskt skedes intresse och aktualitet för oss skulle vara direkt proportionella mot dess närhet till vår egen tid. Mycket, som ligger långt tillbaka, kan alltjämt äga eller plötsligt återfå en brännande aktualitet, medan åtskilligt, som hänt relativt nyligen, kan förefalla ganska dött, åtminstone för den generation, som just nu verkar. Fråga är t. ex., om ej för nutiden det stora nordiska kriget eller 1812 års politik har vida mer att säga än Louis de Geers och J. A. Gripenstedts i och för sig betydelsefulla insatser. Att sentiken just ur samhällskunskapens synpunkt skulle vara värd en vida mer ingående behandling än nu och detta helst i högsta ringen, om så vore praktiskt möjligt, är också uppenbart, för att taga blott ett annat exempel.

Det är alltså tydligt, att den reduktion av historiekursens äldre delar, som Sörndal rekommenderar, i huvudsak vore både omotiverad och skadlig. Detsamma torde gälla tanken att göra samhällsläran till ett eget ämne på schemat. Som Sörndal själv framhåller, skulle undervisningen ändå skötas av klassens historielärare, varför omläggningen till stor del bleve av rent formellt slag. För samhällsläran själv skulle förändringen emellertid lätt kunna medföra, att stoffet brötes ur sitt kronologiska sammanhang — detta förutsatt att det senare 1800-talet såsom nu läses i sista ringen — och att utvecklingsmomentet därigenom suddades ut. Invändningen bortfaller, om, som det antytts från skolutredningen, själva historiekursen i framtiden komme att avslutas redan i näst sista ringen. Men mot en sådan ändring talar mycket starkt det av lektor Lövgren anförda skälet, att det vore en klar och stor förlust ur bildningens synpunkt, om just studiet av vår egen tids historia förlades redan till näst sista skolåret i stället för det sista.

Ur skolpolitisk synpunkt slutligen är det att befara, att samhällsläran utbrytning ur historien skulle medföra, att den »rena» historien i framtiden skulle behandlas som minst gynnad nation i politiskt inflytelserika kretsar. Det är fara värt, att i så fall timreduktionerna för dess vidkommande i fortsättningen ingalunda skulle stanna vid de i och för sig synnerligen olyckliga, som Sörndal tänkt sig. Med det synnerligen avtrubbade sinne för historia och historiskt betraktelsesätt, som f. n. frodas på skilda håll i vårt land, har samhällsläran faktiskt i den offentliga debatten ej sällan varit ett slags livboj, på vilken historien kunnat nödtorftigt hålla sig flytande. Att det här avsedda betraktelsesättet är grovt felaktigt, ändrar ej faktum.

Ett helt annat berättigande har däremot Sörndals krav på större utrymme för samhällsläran i historielärarnas egen utbildning. Det nuvarande läget är säkerligen ohållbart. Men att, som Sörndal helst synes vilja, föreskriva akademiska betyg i statskunskap eller (och) nationalekonomi för lärartjänst i historia är knappast möjligt. Redan nu äro de kombinationer, där historien i allmänhet förekommer i ämbetsexamen, alltför betungande. Den ojämförligt vanligaste omfattar historia, litteraturhistoria och nordiska språk, alltså tre av fakultetens största discipliner. Att därtill lägga ännu ett eller två ämnen såsom obligatoriska borde vara uteslutet, om man ej i detta fall vill förlänga studietiden för filosofisk ämbetsexamen in absurdum. Den enda framkomliga vägen torde vara, att, som det föreslagits på olika håll, i själva fordringarna för betyget i historia inlägga inhämtandet av vissa erforderliga kunskaper i samhällslära och därför regelbundet anordna lämpligt avpassade propedeutiska kurser i stats- och kommunalkunskap samt i ekonomisk historia med vissa grundläggande nationalekonomiska begrepp. Därjämte borde alldeles bestämt svenskt 18- och 1900-tal överhuvud taget erhålla större utrymme inom den akademiska undervisningen i historia än vad som än så länge i allmänhet är hävd. Detta i sin tur förutsätter otvivelaktigt ny kurslitteratur. Men ehuru själv allt annat än medeltidshistoriker vill jag inlägga en bestämd gensaga mot Sörndals förslag, att den erforderliga kompensationen för denna höjning av kursfordringarna skulle vinnas genom uteslutande av »vissa partier ur forntidens och medeltidens historia». För magisterexamen (på det högre stadiet äro förhållandena annorlunda artade) äro redan nu forntiden och medeltiden särskilt i den allmänna historien så snävt behandlade i kursfordringarna, att obotlig skada skulle uppstå i händelse av en ytterligare nedskärning.

Även om lärarutbildningen kompletteras i antydd riktning, återstår frågan, hur därutöver undervisningen i samhällslära skall kunna förbättras. De av Sörndal föreslagna utvägarna — en stark ökning av timantalet och en omfördelning av stoffet inom själva historieundervisningen — ha här avvisats såsom skadliga. Det är förf:s mening, att lösningen åtminstone till största delen är att söka längs endera av två andra linjer. Den ena skisseras av lektor Lövgren. Han tänker sig, att den systematiska kursen i samhällslära bör läsas redan i högsta realskoleklassen (där en sådan kurs ju redan läses), respektive

det fyraåriga gymnasiet första ring. På gymnasiet högre stadium, särskilt det sista gymnasieåret, skulle samhällsläran däremot så att säga »inbyggas» i själva historien. Jag vill helt göra till mina Lövgrens ord:

»Över huvud sker och måste det mesta och viktigaste av samhällsstudiet ske under historiestudiet. Detta är ingalunda att betrakta som någon nödfallsutväg. Tvärtom. Samhällskunskapen blir, om den läses i samband med historien, intressantare och lättförståeligare för lärjungarna, därför att de få se företeelserna i deras kronologiska och andra sammanhang, lära känna deras orsaker, uppkomst och utveckling, under det att en icke historisk framställning gärna blir blott en anhopning av fakta, utan problem, utan sammanhang och utan skönjbara utvecklingslinjer.»

Detta förutsätter naturligtvis en helt ny lärobok i historia *med samhällslära*, där samhällsutvecklingen genomgående får ökat utrymme och framställningen av de olika sidorna av vår historia under de senaste årtiondena finge utmynna i en bredare skildring av det tillstånd på ifrågavarande samhällsområde, som är utvecklingens hittillsvarande resultat. Fråga är, om ej en sådan uppläggning skulle bli vida intressantare än den nu brukade allmänna systematiska framställningen av samhällskunskapen, emedan den vida bättre skulle låta utvecklingsmomentet komma till sin rätt och därmed ge skildringen ett liv och en spänning, som den nu i blott alltför hög grad saknar.

Den andra reformlinjen avser själva läroböckerna i samhällslära i 5⁵ (4⁴; 1⁴) samt i högsta ringen, om den nuvarande formen för samhällsläran därstädes bibehålles. De nu använda äro förtjänstfulla men något torra och alltför späckade med detaljer, delvis mindre väsentliga. Dit höra enligt min mening t. ex. regeringsformens bestämmelser om statsrådets ansvarighet, opinionsnämnden, uppräkningsarna av riksdagens utskott och av ämbetsverken samt en del detaljer om rösträttsvillkor och valmetod. Även om de ej avses för inlärande, tynga de dock framställningen. Däremot saknar man en klar och konkret redogörelse för en frågas gång genom den statliga utrednings- och remissapparaten samt genom riksdagen. De nuvarande läroböckerna ha kort sagt en alltför kompendieartad karaktär. De äro vidare i sin viktigaste del, den som gäller statsskicket, väl mycket inriktade på författningens bokstav och ge för litet av den verkliga praxis. Det borde kunna skrivas läroböcker, som vore konkretare, mera överskådliga och mera inriktade på att skildra det levande svenska samhället. Professor Hecksehers bekanta »Junius»-artiklar från 1920-talets Svensk tidskrift liksom Wigforss' »Hur en svensk riksbudget blir till» och Kuylenstiernas »Hur det svenska statsmaskineriet arbetar» ha här givit uppslag, som måhända hade kunnat tillvaratagas mer än vad som skett, naturligtvis med tillbörlig hänsyn till skillnaden mellan en essay och en lärobok för skolungdom. Det är ju f. ö. intet överraskande i att läroböckerna i en så relativt ny skoldisciplin som samhällsläran ännu ej i allo funnit sin form utan befinna sig på försöksstadiet.

De synpunkter, som här anförts i fråga om läroböckerna i samhälls-

lära, skulle naturligtvis i tillämpliga delar även vara vägledande för de gemensamma läroböckerna i historia och samhällslära, om man valde det första av de här uppställda alternativen, samhällslärens »inbyggande» i historien på gymnasiets högre stadium.

Torvald T:son Höjer.

Det kämpande Frankrike. Liksom individen har även ett folk andliga reserver, som nöden mobiliserar. Historien ger många bevis för påståendets riktighet; den visar också, att den renässansrörelse, som en nationell förödmjukelse utlöser, evoluerar efter i stort sett samma linje, vilket folk det än gäller. Etapperna på vägen mot återupprättelse och nydaning äro nästan alltid desamma. Nederlagets negativa verkan, konsternation och pessimism, varar i regel inte länge. Dess positiva verkan börjar med att nationen håller domedag över sig själv, men på samma gång söker den i det förgångna, i sin historias vittnesbörd om kraftutveckling och heroism, hämta styrka för det kommande. Och i sin saga och sång, i sina skalders och tänkares, i fädernas dagliga liv genom seklen försöker den att känna sig själv, att finna sin egenart. Den gripes i nödens tid av något, som inte kan uttryckas med ord, men ibland i en stilla gråt.

Vi ha sett detta i vår egen historia. Ett exempel bland många: efter det svarta året 1809 kom väckelsesången Svea och ett intensivt nydanande arbete. Och vi ha sett det hos andra folk. Frankrikes nederlag 1870 verkade först bedövande och anarkiserande, men utlöste snart en konstruktiv energi, som skapade den tredje republiken och möjliggjorde krigsskadeståndets gäldande på rekordtid. Det kaos, som följde på den tyska katastrofen 1918, blev icke förintande; ur nöden framgick en renässansrörelse med en häpnadsväckande kraftutveckling, men baserad på en ideologi, som man ej utan att kränka Kants och Goethes folk kan kalla ett sant uttryck för dess väsen.

Heroisk energi och nationell samling kring kanske länge förgätna andliga värden se vi nu i de ockuperade länderna, särskilt i Frankrike.

Visserligen var Frankrikes militära nederlag i juni 1940 förkrossande, men att fransmän förklarade sig villiga att bilda en av inkräkternas kontrollerad ministär, det verkade enligt de autentiska informationer, som först nu föreligga, vida mer deprimerande än nederlaget. Det kan fastslås, att så gott som hela franska nationen stod bakom Paul Reynaud, när han efter tyskarnas intåg i Paris den 14 juni 1940 påyrkade, att regeringen och parlamentet skulle förläggas till Alger eller Casablanca, samt att den franska armén skulle efter successiv reträtt till Marseille och Toulon överföras till Nordafrika för att där få sin utrustning kompletterad och sedan i förening med Frankrikes allierade och sekunderad av den franska marinen fortsätta striden. Bakom marskalk Pétain, som nyligen i ett brev till en god vän tillstått, att han i de kritiska junidagarna 1940 saknade den vitalitet och energi, situationen krävde, stod faktiskt endast en liten minoritet, som nu ej är stort mer än 0.

Väl var Hitlers seger på slagfältet lysande, men ännu större ansåg han den seger vara, då han lyckades förmå marskalk Pétain att bli

hans adjutant i Vichy. Varför? Hitler visste alltför väl, att det militära nederlaget inte kunde beröva Frankrike utlandets aktiva sympati, särskilt inom den intellektuella eliten, och han insåg, att om han etablerade en tysk regering i Paris, skulle utlandets sympatier för fransmännen icke minskas, utan tvärtom intensifieras, till stort men för den tyska propagandan. För att reducera Frankrikes popularitet i utlandet och samtidigt göra *un beau geste*, som skulle visa Hitlers ädelmod mot en slagen fiende, bildade han med Pierre Laval som sin sekundant en fransk regering, vilken fick till uppgift att under tysk kontroll i tal och skrift, i pressen och radion, i filmen och litteraturen motivera Frankrikes underkastelse och nationella självuppgivelse, som sålunda officiellt icke fick en tysk stämpel, utan en *fransk* med namnet Pétain. I detta sammanhang må nämnas, att enligt tillförlitliga kulissinformationer voro höga vederbörande i Berlin inte ens i framgångens dagar absolut övertygade om att axelmakterna skulle hemföra segern. U.S.A:s stora materiella resurser samt Rysslands tvetydiga hållning vintern 1940—41 och Italiens »militära mindervärdighet», för att citera ett uttalande av Hitler till Göring, försvagade deras segerstro. »Ett utnötningskrig har jag inte räknat med», lär Hitler ha yttrat till Philippe Henriot (nyligen mördad av franska patrioter).

Klart är, att Hitlers, eller rättare, Göbbels' habila arrangemang att låta Pétain och andra fransmän med internationellt anseende förkunna, att franska folkets motståndskraft var knäckt, allvarligt hotade Frankrikes andliga prestige i utlandet. Om Hitler och Göbbels själva sagt detta, hade effekten blivit minimal. Men när vittnesbördet i mer eller mindre förtäckta ordalag kom från Pétain och hans franska associerade, och då doktrinen om »Frankrikes andliga förfall» (citat ur ett av Pétains tal, men även ur ett av Lavals!) blev orkestre-rad, kommenterad och utvecklad av franska publicister, författare och skådespelare, för vilka pariteten 1 riksmark = 20 francs visat sig vara ett moraliskt över evne (Louis Jouvet, Sacha Guitry m. fl.), blevo givetvis Frankrikes vänner i utlandet desorienterade och konsternerade. Frankrikes moraliska och intellektuella aktier började sjunka. Ett exempel. När Louis Jouvet åren 1941—42 på uppdrag av Laval (och tyskarna) gjorde en turné i Argentina i syfte att plädera för den av tyska propagandaministeriet inspirerade Pétaidoktrinen om Frankrikes oförmåga att välja en annan väg än självuppgivelsens, blev han vid sin första föreställning utvisslad av kultureliten i Rio de Janeiro, vars främste representant, författaren Thomas Ribeiro Colaco, yttrade från parketten: »Monsieur Jouvet! Ert program vittnar om svaghet och défaitism. Är verkligen Frankrike så degenererat? Vi vet, att Vichyregeringen strukit just det på programmet, som vi ville se... Rostands Cyrano och l'Aiglon. Monsieur! Det är inte senil fransk poesi och dramatik för gamla tanter, vi vill höra. Vi vill se les Cadets de Gascogne! Är deras kampvilja död, så res hem!»

Den etapp på vägen mot återupprättelse och nydaning, som heter självvranssakan och ånger, ville Hitler göra till ändstation. Frankrike skulle göra sin sorti som stormakt med den gamle marskalkens lammen-

tationer. En negativ självvranssakan, ej åtföljd av dristig energi och kraftutveckling — det var så Hitler ville ha det, och Vichy-»regeringen» lydde.

Men Hitlers försök att paralysera det franska folkets vilja till nya tag, till befrielse och seger, och hans försåtliga attack mot Frankrikes ära och prestige har den av general de Gaulle inspirerade och dirigerade motståndsrörelsen omintetgjort. Om Sverige vore i samma läge som Frankrike och ryckte då en svensk man upp folket ur en av inkräktarna genom en »svensk» marionettregering alstrad senil håglöshet, skulle förvisso den mannen hälsas med samma hänförelse som nu brusar mot general de Gaulle från alla fransmän i Kontinental-Frankrike och de franska kolonierna, effektivt understödda av Frankrikes vänner i alla världens länder. Aldrig har denna vänskap varit så intensiv som nu.

Den franska motståndsrörelsen emanerar ur starka kraftkällor: hatet till inkräktarna och lavalisterna samt kärleken till fosterlandet och friheten. Hatet till det onda är aldrig sterilt, endast hatet till det goda. Kärleken till la *Patrie*, som Vichymännen så mycket ordat om i sina tyskinspirerade orationer, fick först då en äkta, en gripande och samlande klang, när den blev en appell till kamp för fosterlandets befrielse. Motståndsrörelsen är oövervinnelig. Jag tänker inte på de många de Gaulle-divisionerna och deras växande antal, ej heller på den stora partisanarmén, Frankrikes hemvärn och i sin hänförelse och offervilja ett föredöme för Sveriges hemvärn i farans stund — jag tänker på kraftkällan n:r 1: Marseljäsen. Före Valmy den 20 sept. 1792 sade en överste till general Kellermann: »Fienden är dubbelt så stark, vi kan inte besegra honom.» Kellermann svarade lugnt: »Vi har Marseljäsen.»

Bakom den militära motståndsrörelsen, les *Maquisards*, ur vilken den nya franska armén så småningom växer fram, står en gigantisk organisation, omfattande praktiskt taget alla franska män och kvinnor i Frankrike och utlandet och Frankrikes otaliga utländska sympatisörer. Även denna organisation är general de Gaulles verk. *Le Comité Français de la Libération Nationale* (det fria och kämpande Frankrikes provisoriska regering) är organisationens centrum, varifrån de 500 *Comités de la France Libre* i alla världsdelen dirigeras. De flesta av dessa kommittéer arbeta i de franska kolonierna samt i Storbritannien, U. S. A., Sydamerika och Ryssland. Kommittéerna och deras utländska vänner (privatpersoner, medlemmar av Alliance Française, banker, industrier, sociala och religiösa föreningar) finansiera motståndsrörelsen samt leverera utrustning, livsmedel, kläder, sjukvårdsartiklar m. m. till le Comité Français varjämte de sköta kontrapropagandan mot Vichymännens défaitistiska förkunnelse. Den världsomspännande organisationen arbetar med ett maximum av precision och effektivitet, och dess ekonomiska resurser äro i ständig tillväxt, ej minst tack vare Bank of England och Wall Street.

I det kämpande Frankrike, som förbereder morgondagens fria och suveräna Frankrike, har den inre antagonism, som försvagade den tredje republiken, utjämnats. Den sociala tvedräktens barrikader ha

raserats. Det kämpande Frankrike är baserat på kristendomens idéer och 1789 års principer. Då det nu står klart för alla fransmän, att de senare idéerna emanera ur de förra, har striden mellan staten och kyrkan avblåsts. Det kämpande Frankrikes ideologi är en syntes av den kristna traditionen och den revolutionära, och just därför har dagens Frankrike fått en stor andlig slagkraft och stora möjligheter att hävda sin position i Europa. Det är ur andliga värden, ur fädernas historia, ur den franska poesins, dramatikens och filosofiens yppersta verk, ur sagans och folkvisans mystik, som den franska nationen hämtat kraft att resa sig till kamp mot förtryck och barbari. Fransmännen ha nu hunnit den etapp på vägen genom lidandets natt, där de se gryningen av uppståndelsens dag. De ha fått Jeanne d'Arcs bergfasta tro. De äro åter les Cadets de Gascogne.

*

Vem är de Gaulle? Charles de Gaulle föddes i Lille den 22 november 1890. Hans far var lärare i filosofi och litteraturhistoria vid ett av stadens gymnasier och utnämndes efter några år till lektor vid Collège jésuite vid rue de Vaugirard i Paris. I det material, som förf. fått från Alger och London, finnas inga uppgifter om de Gaulles mor. Sedan han avlagt studentexamen vid det förnämliga Parisgymnasiet Collège Stanislas, började han sin militära utbildning vid krigsskolan Saint-Cyr. Han fick officersfullmakten 1911 och kommenderades till 33:e infanteriregementet, vars chef då var den man, vilken år 1916 fick namnet »segraren vid Verdun», men som i juni 1940 ansåg det opportunt att samarbeta med tyskarna — Philippe Pétain. Charles de Gaulle kämpade med bravur i »la grande guerre» 1914—18 och var i det polska fälttåget 1920—21 attacherad vid generalstaben som general Weygands adjutant. Efter återkomsten till Frankrike förordnades de Gaulle till lärare i krigshistoria vid Saint-Cyr och genomgick sedan krigshögskolan i Paris med mycket goda vitsord. Han blev marskalk Pétains adjutant och fick år 1928 en viktig post i franska ockupationsarmén i Rhenlandet samt erhöll följande år ett militärpolitiskt uppdrag i Främre Orienten, där han stannade i tre år. År 1932 utnämndes de Gaulle till överstelöjtnant och fungerade som generalsekreterare i »Conseil suprême de la Défense nationale». Denna krävande befattning utövade han i fyra år, under vilka han intimt samarbetade med marskalk Pétain och generalstabschefen Weygand.

När de Gaulle år 1924 debuterade som militär skriftställare med boken »Le discorde chez l'ennemi», skrev marskalk Pétain ett företal, där man finner dessa profetiska ord: »Le jour viendra, où une France reconnaissante fera appel à de Gaulle.» Hans förnämsta verk »Vers l'armée de métier» (1933) väckte ett oerhört uppseende, ej blott i franska militära och politiska kretsar, utan även inom den tyska generalstaben och vid Wilhelmstrasse. Charles de Gaulle har den gåva, som Bonaparte ägde i så rikt mått, och som han krävde av sina närmaste medarbetare i armén och politiken: intuition. De Gaulles arbete »Vers l'armée de métier» är ett av de märkligaste verkan i den moderna franska krigsvetenskapen. Det var revolutionerande. Han påyrkade

en fullständig reorganisation av den franska fältarmén, i vilken starka stridsvagnsformationer skulle bli huvudvapnet. De idéer, han lancerade, blevo emellertid förkastade av franska generalstaben, där den negativa konservatismens främste talesman och intrigör var general Gamelin, orubbligt övertygad om att krigföringsmetoderna från 1914—18 med framgång skulle kunna tillämpas även i det världskrig n:r 2, som Parispressen anade, då nazistrevolutionen triumferade den 30 januari 1933. Även protagonisterna i senaten och deputeradekammaren kritiserade de Gaulles reorganisationsplan, alla utom en: det franska förkrigsparlamentets skarpaste intelligens, Paul Reynaud.

Men lade den franska generalstaben de Gaulles projekt ad acta, blev det så mycket mera uppmärksammat i tyska generalstaben. Det är ett faktum, att general Guderian, skaparen av den motoriserade tyska armé, som i maj och juni 1940 besegrade Frankrike, kopierat de Gaulles projekt. Ordet »kopierat» är inte för starkt. Förf. har på sitt bord såväl de Gaulles projekt av år 1933 som Guderians plan av år 1935, genom vilken »die Panzerdivisionen» etablerades och organiserades. Guderians plan är nästan ord för ord likalydande med de Gaulles. Det var oförsiktigt av de Gaulle att offentliggöra detta märkliga organisationsprojekt, som, om det hade accepterats av franska generalstaben, kanske skulle ha blivit en paralyserande överraskning för tyskarna i maj 1940. I stället överraskade de Gaulles projekt. Man kan utan överdrift beteckna de Gaulle som upphovsmannen till de på Flanderns slagfält i maj—juni 1940 segrande pansardivisionerna. Ej underligt, att Hitler vid den intervju, han ett par år före krigsutbrottet beviljade Philippe Barrès (son till den frejdade författaren Maurice Barrès), yttrade, att han och den tyska generalstaben skattade de Gaulle mycket högt. Det gjorde däremot inte den under 1930-talet mäktiga Gamelinkliken i franska generalstaben. Först på våren 1940 ändrade man mening. Men då var det för sent.

I den förvirring, som tyskarnas inmarsch i Paris den 14 juni 1940 utlöste inom franska militära och parlamentariska kretsar, var det endast *en* fransman, som följde Jeanne d'Ares exempel, då hon i Orléans kysste det franska banerat och viskade: »Hellre ensam med dig än gå i flock och farnöte med dina motståndare.» Det var Charles de Gaulle, franska arméns yngste general. En tysk överste yttrade för en tid sedan i ett engelskt fångläger, att efter Frankrikes nederlag var det faktiskt blott en fransman, som tyska regeringen och generalstaben högaktade — general de Gaulle. »Varför?» frågade en engelsk officer. »Därför att de Gaulle inte svek sitt land; han var den ende fransman, som i handling visade sin fosterlandskärlek.»

Då de Gaulle på kvällen den 18 juni 1940 anlände till London, var han en fattig och ensam man. Han tog in på ett enkelt och billigt hotell nära Westminster (Hôtel Rubens). En liten kappsäck var hela bagaget. Familjen var kvar i Frankrike. Som Vichy-regeringen» vägrade att utanordna hans lön, skulle familjen ha råkat i en kritisk situation, om inte släktingar och vänner lämnat Madame de Gaulle den hjälp, Laval förvägrat henne. Franska Londonambassaden lå-

nade de Gaulle en mindre summa, men det var först efter konferensen med Churchill den 19 juni, som han fick de ekonomiska resurser, den planerade aktiva motståndsrörelsen krävde. Han kunde inte ett ord engelska, men Churchills franska ordförråd var tillräckligt, för att redan den första konferensen skulle få ett positivt resultat.

Om den befrielsekamp, som general de Gaulle började för fyra år sedan med den historiska radioappellen från London: »Fransmän! Vi ha förlorat en batalj, men inte kriget. Upp till strid för Frankrikes frihet och suveränitet!», successivt minskat avståndet mellan vilja och kunna, mellan de Gaulles segerdröm i ett torftigt hotellrum i London i juni 1940 och den dag, då drömmen blir en verklighet, så har detta skett först och främst tack vare de allierade arméernas utomordentliga prestationer, men effektivt sekunderade under de senaste månaderna dels av reorganiserade franska krigsstyrkor, dels av partisanarmén. Det kan ju då förefalla fransmän helt naturligt, att de av de Gaulle i le Comité Français de la Libération Nationale angivna riktlinjerna för Frankrikes utrikespolitik efter ett tyskt nederlag ansluta sig till Deleassés politik år 1904, med den skillnaden att blocket Frankrike—Storbritannien—Ryssland även skulle omfatta U. S. A. Det förljudes, att de Gaulle vid sina visiter i London och Washington i juli haft för avsikt att förelägga Churchill och Roosevelt le Comité Français' utrikespolitiska program, men erfarna diplomater avrådde honom — ett klokt råd, som han också följde. Frågan ansågs — och det med rätta — vara för tidigt väckt. Europa är i stöpsleven, och det torde dröja en tid, innan Frankrike återfår den militära och politiska prestige, som möjliggjorde realiserandet av Deleassés utrikespolitiska program, l'Entente cordiale, för att inte nämna dennes eminenta diplomatiska intelligens och eleganta retorik, gåvor, som de Gaulle saknar; men han har i stället fått »himmelrikets nyckel», mod.

Är frågan om Frankrikes utrikespolitik efter kriget för tidigt väckt, torde samma invändning kunna göras även beträffande lämpligheten av att nu diskutera den franska inrikespolitiken post bellum. Först när Frankrikes befrielse är ett faktum, blir spörsmålet om den politiska regimen aktuellt. Ett torde dock vara visst: Frankrike förblir en demokrati, om än reformerad.

När jag nyligen öppnade en packe med broschyrer, tidningar, löpsedlar och brev angående efterkrigsregimen i Frankrike, som nu dagligen inströmma till l'Assemblée Consultative i Alger, erinrade jag mig ett studiebesök i Archives Nationales i Paris, då jag granskade alla dessa författningsförslag från creti och pleti i Paris och landsorten, som på våren och sommaren 1789 adresserades till l'Assemblée Nationale i Versailles. En dag skola också de många reformförslagen från de svarta åren 1940—44 bevaras i den sektion inom Archives Nationales, som kallas »Les grandes époques de l'Histoire française».

Jean Cay.

Förf., fil. mag. Gudmund Smith i Lund, kom för en tid sedan hem från en tids studier i Finland. Även om hans iakttagelser hänföra sig till tiden före de senaste händelserna i vårt grannland, äga de ändock sitt stora intresse.

Finländska stämningar. Det känns ofta så egendomligt att vara hemma igen efter en lång bortovaro. Man ser med främlingens ögon på alla välbekanta ting och anleten och undrar hur man någonsin skall kunna göra sin nya erfarenhet därbortifrån förstådd. Här ställa affärerna ut ett sagolikt överflöd av kläder och matvaror, därborta stå de tomma bakom skyddsplanken. Här löpa gatorna mellan välputsade hus och bada i ljus om kvällarna, där ligga de ofta vid sönderbrutna fasader och i drivor av glas och bråte och vänta nätterna igenom under glesa gula lyktor. Här samlas människorna kring kriget som ett användbart men något uttjatat samtalsämne, där tiger man helst ty man har upplevt det. Och då allting här annars också är så helt annorlunda än där, hur skulle svenskarna kunna förstå finländarnas tankar och känslor? Någon frågar om de äro eniga och tänker på de romantiska finlandsskildringarna från vinterkriget, en annan om de äro oeniga och har i minnet tidningskorrespondenternas rapporter från exklusiva politiska huvudstads-kretsar. Man svarar att de äro bådadera och svarar på sätt och vis ändå fel. Ty finländsk gemenskap såväl som finländsk splittring ha helt andra förutsättningar än vi svenskar från vår inhemska erfarenhet kunna föreställa oss.

Finländarnas enighet har sina rötter i en mörk misstro gentemot grannen Ryssland. Denna misstro måste vara lika gammal som Finlands historia — och Sveriges. Men först under vinterkriget blev den en jordmån, varur alla finländares vilja att hävda sin frihet kunde växa. Vi svenskar, som så småningom glömt vad vi lärde under vår med Finland gemensamma historia, ha svårt att rätt fatta denna finländarnas inställning till den mäktige grannen; ja många av oss ha till och med funnit för gott att klandra den eller betvivla att den omfattas av annat än ett aggressivt fåtal. Men den som vet vad till exempel freden efter vinterkriget i verkligheten innebar för Finland kan bara förundra sig över att känslorna inte äro hätskare.

Under denna starka känsla av ödesgemenskap, som binder samman hela samhället i Finland, finnas dock djupa klyftor; de blottas emellanåt när kravet på samfälld kraftansträngning under en period av tillfälligt lugn släpper efter. Även i Sverige ha vi ju sett hur endast ett överhängande hot mot vår neutralitet kunnat förmå oss att dämpa tonen i våra inbördes uppgörelser. I Finland äro klyftorna mycket djupare än här — och svårare att överbrygga. Där har inte folket någon homogen sammansättning; klasserna stå ofta skilda från varandra — och framför allt de båda språkgrupperna: svenskar och finnar. Kriget har bristfälligt dolt de verkliga motsättningarna men ingalunda skaffat bort dem.

Den som kommer till Finland märker snart att där inte finns två språk — utan två folk. De svenska typerna känner han väl igen

hemifrån. Men de finska, med korta ben, knutig bål och stelgjutet ansikte, äro honom helt främmande. Bland de svenska studenterna möter honom samma luft som i hemma-kårerna — ibland nog ett par grader starkare. Men hos finnarna upplever han den studentanda som i Sverige definitivt försvann med skandinavismen för bortemot ett sekel sedan. Där är idealismen lika högtflygande som levnadsglädjen är ursprunglig. På festerna övergå de patetiskt fosterländska talen oförmedlat i underhållning med naiv situationskomik, och de strängt nyktra första timmarna ända gärna i stormiga nattgillen. En frontprästs erfarenhet från svenska och finska regementen ger ännu djupare bekräftelse på skillnaden i lynne. Svenskarna voro snälla och väluppfostrade men anlidade honom sällan, finnarna voro svårtåtkomliga och bråkiga men gripna av en djup religiös längtan. Det går naturligtvis inte att uttömmande beskriva svenskt och finskt kynne men måhända att innesluta vardera mellan trenne ytterligheter: det svenska mellan nyanserad finkänslighet, intellektuell kvickhet och överkultiverad nonchalans, det finska mellan tungt svärmod, barnslig glädje och primitiv brutalitet; här passar naturligtvis inte det lätta och lata karelska temperamentet — men dess roll i Finlands inre historia är inte särskilt stor.

Två så olika folk på två så olika stadier av kulturutvecklingen kunna helt enkelt inte leva i full sämja bredvid varandra; det vore för mycket begärt. Svenskarna veta mer än väl sin intellektuella överlägsenhet — en sådan anhopning av begåvningar kan knappast uppvisas någon annan stans — och konstatera gärna att de flesta män i hög ställning — även de med finska namn — åtminstone till en del ha svenskt påbrå. Och finnarna som känna sin starkare vitalitet — vilken bland annat gör barnen i varje blandspråkigt äktenskap finskspråkiga — arbeta oförtrutet på att hävda sig även inom vetenskap och konst — och lyckas. Typiskt är att en svensk är angelägen att tala om sina *begåvade* stamfränder, medan en finne hellre pekar på sina *berömda*. Konkurrensen mellan de båda grupperna har säkerligen pressat finländarnas prestationer avsevärt i höjden, ehuru den samtidigt förkvävt många ömtaliga anlag. Men kanske lättade den något just före kriget. Ty svenskarna ha nått därhän att de erkänna sin ställning som en liten — och avtagande — minoritet och finnarna ha sansat sig såpass att de erkänna den svenska kulturens ofrånkomliga betydelse för allt fortsatt finskt kulturarbete. Bättre kan inte förståelsen bli mellan två folk som trots gemensamma öden äro så främmande för varandra.

Man förstår lätt att åsikterna under den motståndsvilja, som enat Finlands folk, äro splittrade. Svenskarna ha i allmänhet strävat efter att föra ett korrekt, nästan juridiskt språk i Finlands sak samt betona att deras medverkan i kriget endast gäller försvaret av landets elementära rättigheter — och ingenting därutöver. Tysklands hjälp — vilken de i den första sangviniska tron på seger visserligen inte försmådde — accepterade de till sist motvilligt som en militär nödvändighet, samtidigt som de ideologiskt i stort sett sällat sig till bundsförvantens fiender; detta kan ibland göra deras annars ärliga

politiska resonnemang osäkert. Finnarna ha uppträtt med mycket större åthävor; det är dock svårt att generalisera. Det senare kriget blev för många av dem ett lämpligt tillfälle att häva den känsla av mindervärde som de ännu hyste gentemot finlandssvenskarna — och mot Sverige; och de proklamerade »Storfinland, den starkaste makten i Norden». Nu ha de flesta djupt ångrat dessa dumheter. Men trots krigshändelserna på östfronten ha de inte förnekat vapenbrödrskapet med Tyskland fastän de äro alltför egensinniga för att ha sympatiserat med tysk kollektivism; de hyste tacksamhet för Tredje rikets stöd åt Finland. Man skulle nog vänta sig att stämningen under dessa dagar, då bristen på förnödenheter (ej bröd) är större och folkets framtida existens ovissare än någonsin, tyngdes av missmod och oro. Detta gäller kanske vissa svenska kretsar, som litade på en engelsk-amerikansk idealism och välvilja — men knappast finnarna; de fattade inte riktigt hur gigantiskt och farligt spelet var och deras buttra självtillit syntes orubblig. Det är klart att svenskar och finnar under dessa omständigheter gärna tillgripa insinuanta — och mestadels orättvisa — ord mot varandra: finnarna skulle med sin huvudlösa hybris och stela oginhet ha förstört fredsmöjligheterna, och svenskarna skulle med sitt kritiska resonnerande och sin vacklande övertygelse ha försvagat självbevarelsedriften. Men målet, ett alltid oberoende och demokratiskt Finland, ha de båda hela tiden hållit klart i sikte.

Finländarna ha ofta alls inte försökt att klargöra Finlands ställning i det stora krigets sammanhang. Och eftersom landets situation, alla politiska resonnemang till trots, förblivit lika tragiskt ohjälplig som under alla sekler, ha de kunnat låta problemet gälla enbart Finlands kamp för tillvaron.

Även då talet faller på Sverige reservera de mycket av sina tankar och känslor för sig själva. Men den tillknäppta hållningen döljer inte längre någon bitterhet mot oss — vilket var fallet efter vinterkriget — utan snarare en undran inför våra dels okunniga och dels ovänliga — i rysk agitation ofta citerade — ord till Finland; hos finlandssvenskarna finns också den gamla klockarkärleken till Sverige (moderlandet) och hos finnarna misstron. Om Danmark och Norge ha finländarna ännu mindre att säga. Dock måste en rikssvensk ständigt förvåna sig över i hur hög grad de med ledning av sina egna vidriga erfarenheter faktiskt förstå danskar och norrmän; de ha ofta inte en gång väntat att danska och norska emigranter skulle kunna förmå sig till att tänka på Finland som annat än fiendens vasall — ehuru de säkerligen intet högre önskat än förståelse tillbaka. I detta finländarnas objektiva lugn ligger säkerligen ett löfte för den internordiska framtiden.

Kunna vi svenskar — som en gång kanske skola få föra frändefolken samman igen — fatta vad ett sådant löfte betyder? När man nu med en främlings ögon ser på sverigesvenskarna vill man först betvivla det; vi ha ju inte alltför stora möjligheter att vara sakliga, att lära känna Finlands krig och dess folk — särskilt då finnarna. Men om vi än inte riktigt förstå finländarna, så veta vi att de san-

nerligen inte låtit någon främmande tankeart inverka på sin; i vad de yttrat och handlat har ingen annan fått råda. Och om vi än från vår ståndpunkt tycka att deras uppträdande varit oklart eller olämpligt ibland så begripa vi i varje fall att deras situation inte kunde blivit annorlunda än den är i dag; ty den har faktiskt bestämts blott av deras kamp för möjligheterna att leva vidare. Vad behöva vi mer för att visa att de nordiska länder, som nu skenbart strida samman med olika imperialistiska stormaktsgrupper, egentligen ha samma syften. — Men för ett framtida internordiskt samarbete — om nu Norden kommer att finnas — måste vi göra en grundlig bekantskap med finländarna. Och av den ha vi många impulser att vänta.

Gudmund Smith.

Moskvas tyska redskap. Sovjetunionens politik har efter den kommunistiska internationalens upplösning icke blivit utan ett välorganiserat system av politiska hjälpkrafter utomlands. Titoarmén i Jugoslavien, de i Ryssland skolade tjeckoslovakiska divisionerna vid Karpatfronten, polska befrielseutskottet i Lublin med sin armé och sin civila administration, den slaviska kommittén i Moskva och de kommunistiska regeringspartierna i Italien, Frankrike och Rumänien äro exempel på den större differentieringen av de idéer och kampformer, som Ryssland efter Kominterns upplösning nu utnyttjar för sina mål. En av de intressantaste skapelserna av detta slag är den tyska nationalkommittén i Moskva med sina hjälporganisationer, av vilka det tyska officersförbundet blivit mest omtalat.

Till en början verkade detta utskott som en slags koalition av emigrerade kommunister och krigsfångna tyska officerare, vilka genom samarbete med sovjetregeringen ville göra ett sista försök att tillförsäkra den tyska armén en framtidsroll ännu efter Hitlers nederlag. Under tiden ha emellertid även andra krafter slutit sig till utskottet, däribland som sista grupp en sammanslutning av kristna präster (katolska och evangeliska) samt kyrkligt aktiva lekmän, alla uppsamlade ur ryska fångläger. Den aktiva roll, som den kyrkliga oppositionen i själva Tyskland spelat ännu under kriget, har i sin ideologiska hållning nyligen förstäelsefullt analyserats i en skarpsynt skrift av biskop Aulén (»Kyrkan och nationalsocialismen»). Moskvatyskarna ha så högt värderat dessa krafter, att de sökt inlemma dem i sin rörelse genom nämnda organisation och en särskild nyinrättad avdelning för kyrkliga frågor i nationalkommittén. I London och andra städer ha filialkommittéer grundats, där också enskilda kända f. d. tyska socialdemokratiska och demokratiska politiker deltagit. Dessa biutskott ha emellertid icke fått någon större betydelse, emedan de ej på samma sätt understötts av västmakterna som nationalkommittén av sovjetregeringen. Avgörande är framför allt skillnaden i behandlingen av tyska krigsfångar i Ryssland och i väster. Sovjetunionen betraktar denna fråga som ett politiskt problem och söker sortera fångarna alltefter deras användbarhet för framtiden. Den, som del-

tagit i »krigsförbrytelser» i Ryssland, blir sålunda hängd även om dessa grymheter utförts på order. Den åter, som inte är belastad med dylika gärningar och ställer sig till förfogande för agitationen mot Hitler, erhåller lättnader i fångenskapen eller försättes på fri fot. Många f. d. yrkessoldater få även en första undervisning i civilt arbete. För västmakterna är däremot krigsfångeproblemet en opolitisk fråga, som handhas efter folkrättens humanitära normer, emellertid något schematiskt, så att den nationalsocialistiska disciplinen t. o. m. under anglosaxisk suveränitet upprätthålles i fångarnas självstyrelse.

Det tyska officersförbundet har i sin propaganda först och främst vänt sig till officerarna vid den tyska östfronten. Det sökte förmå dem att inse att fortsatt motstånd vore meningslöst, eftersom kriget sedan mitten av år 1943 redan vore avgjort. Genom omedelbar kapitulation skulle man åtminstone ännu kunna rädda en stor del av de tyska soldaterna och den tyska civilbefolkningen, undvika en vidare förstörelse av det tyska hemlandet samt i armén behålla en nationell ordningsmakt. Denna agitation var alls icke verkningslös. Enskilda generalers kapitulation ha skett på ett sätt, som tydligt visade, att redan tidigare kontakt mellan dem och de tyska organisationerna i Moskva uppnåts. Särskilda frontkommissarier tillhörande kommittén förstodo att gå in på enskilda förbands områden och fingo på ryssarnas uppdrag erbjuda dem gynnsamma kapitulationsvillkor, t. ex. tillstånd för officerarna att behålla sina vapen, sjukvård och hygienisk inkvartering för trupperna o. s. v. Dylika anbud antogs också i flera fall.

Detta förblev ändå alltid blott små delframgångar. Den 20 juli 1944, vars exakta händelseförlopp icke noga kunnat urskiljas ur Tredje rikets propaganda, men som i varje fall medförde uppdragandet av en sammansvärjning av flera höga tyska officerare mot Hitler, ledde till en ändring av Moskvatyskarnas taktik. I stället för appellen till de ledande tyska officerarna trädde nu alltmåra kommunisternas tanke, att Hitlerregimen blott kunde undanröjas genom en folkresning. Deklasseringen av det gamla tyska officersståndet genom de nationalsocialistiska organisationsfunktionärerna och ersättandet av en Moltkes och en Schlieffens strategiska traditioner med Hitlerhögkvarterets äventyrligt-dilletantiska krigföring hade drivit män som generalen v. Seydlitz, generallöjtnant v. Daniels m. fl. i oppositionen. Samarbetet med Moskvakommitténs övriga krafter i aktiv strid mot Hitler har sedan fört dessa män under inflytandet av andra idéer, som nu tydligen äro bestämmande för Moskvatyskarnas verksamhet. Seydlitz talade i ett av sina första anföranden om Bismarcks rike, som måste räddas undan den förstörelse, vilken Hitlers katastrofpolitik leder till. Det är en ganska lång väg från Bismarck-Tyskland till folkresningens idé.

En stor svårighet möter nationalkommittén i, att andra intressen som likaledes stödjade sig på Moskva, resa anspråk som endast kunna uppfyllas på Tysklands bekostnad. I polska befrielseutskottets kretsar har kravet uppställts, att det framtida Polen, som kommer att gå

miste om sina östliga områden, i ersättning skall få Ostpreussen, västra Övre Schlesien och eventuellt ytterligare tyska områden ända till Oder. Bakom kravet på en delning av Ostpreussen mellan Polen och Sovjetlitauen ligger ett reallt ryskt intresse, som sannolikt kommer att visa sig starkare än hänsynstagandet till de nationella känslorna hos anhängarna till den tyska nationalkommittén. Även antydningarna att Tysklands uppdelning beslutats på Teherankonferensen måste verka stötande på män, som satt som mål att bevara Tysklands nationella enhet. Nationalkommittén har i en av sina sista programskrifter (25 Artikel zur Beendigung des Krieges) proklamerat, att den själv vill överta arvet efter Hitler, d. v. s. i framtiden stå i spetsen icke för en del av Tyskland utan för hela riket. Ur flera Moskvatyska uttalanden framgår dock tydligt, att de inte vänta sig att få en sådan roll, om inte den proklamerade folkresningen kommer till stånd i rätt tid. Annars få dess organisationer till en början knappast vara mera än hjälporganer för den ryska ockupationsförvaltningen i östra Tyskland och kanske först senare tilldelas större uppgifter. Inom den tyska emigrationens socialdemokratiska del göras även reservationer mot nationalkommittén, därför att denna ännu icke kunnat antyda ett socialt-politiskt program för Tysklands framtid. Framför allt f. d. fackföreningsmän frukta uppenbarligen, att sovjetpolitiken i Tyskland vill åstadkomma en ekonomisk stabilisering på en mycket låg levnadsstandard för att Tyskland skall kunna prestera återuppbyggnadsleveranser till Ryssland och samtidigt även genomföra en snabb industriell kapitalackumulering efter de ryska femårsplanernas mönster. Ett sådant ekonomiskt program skulle också lämna föga plats för politisk demokrati.

Den avgörande frågan är naturligtvis icke, vad nationalkommitténs män önska, utan vilka uppgifter sovjetpolitiken tilldelar dem. I Västeuropa hystes många farhågor omedelbart efter den tyska Moskvakommitténs uppkomst vid en tidpunkt, då samarbetet de allierade emellan ännu inte tillräckligt klarlagts. Man fruktade, att Stalín i denna kommitté ville skapa en partner för ett eventuellt förnyat ryskt-tyskt samarbete mot västmakterna. Denna möjlighet bidrog även till att göra anglosaxarna tillmötesgående mot ryska önskemål. Efter Teherankonferensen behövde Moskva icke längre begagna den tyska kommittén till sådana ändamål. Det verkade inte sannolikt, att Ryssland efter krossandet av den tyska krigsmaskinen frivilligt åter skulle vilja uppbygga en ny tysk armé. Men den tyska nationalkommittén försvann inte därmed, utan först då började den ovan skisserade utvecklingen. Ryssarna ha härigenom i varje fall skapat ett redskap, varmed de kunna föra sin tyska politik med tyskar, under det att västmakterna visserligen också använda sig av enskilda tyska emigranter för konsultation om framtidens ockupationspolitik i Mellan-europa, men själva ändå blott organisera en slags militäradministration; vad som senare skall följa vilja de anförtro tyska folket självt. I engelska tidskrifter kan man t. o. m. stöta på uppfattningen, att det alls icke skulle skada, om tyskarna inte kunde bli ense. Framför en

Dagens frågor

sådan negativ politik har tyska nationalkommittén i Moskva genom sina positiva mål för Tyskland, räddningen av nationens existens, enhet och suveränitet, ett visst försprång, som efter ett tyskt sammanbrott snabbt kan få ny betydelse.

B.